

## A Mester....elment ... a Cegléd – Szeged – Békéscsaba – Pécs állomásokat érintve

### Emlékek Dr. Tóth József (1940-2013) egyetemi tanárol

Azt hiszem, hogy kevesen vagyunk olyanok, mint én, akik 27 évesen ismerhettük meg Öt. A rigorózus felvételi bizottság mögött ült két sorral, 1967-ben júniusában. S figyelte, hogyan felelünk a szóbelin. Tekintete, finom gesztusai, vagy ahogy ma másképpen mondják, a testbeszéde, segítséget adott és biztatást sugárzott. Később, mikor az előfelvételi katonaság után már tanárként megismerhettük 1968-ban, akkor is olyan volt. És olyan maradt haláláig. Segítő és biztató tekintetű ember. Tanár, Tudós és Apa, Nagyapa ...csupa nagybetűvel. Csoport-, Intézet- és Egyetemvezető. Iskolateremtő. A szakmáját és a hivatását a jobbítás szándékával gyakran gyötrődve szerető, kiváló ember.

Én az „első” és a „második” iskolájának voltam a növendéke. Huszonöt éven át. Ilyenkor, mikor egy Mester eltávozik az élők sorából – ilyen különleges pillanatokban – emlékek sora tolul a diák, a tanítvány, a kollega fejébe. S ott motoszkál a szomorú hír több irányból érkező vétele óta. Nem hagy nyugodni. Meg kell írni a jövő geográfusai számára, hogy igazán mitől is lettünk mi gazdagabbak, és a halála pillanatától valamennyien szegényebbek.

Talán az emlékező példákat sorolni a legmeggyőzőbb. Nagyon sokat lehetett Tőle tanulni, mint Tanártól. Igényességet és következetességet. Lehetett hallgatni Tóth József adjunktus Tanár Úrtól (magunk közt Tóth Jóskától) magas színvonalú, élvezetes, meggyőző, magával ragadó település- és világföldrajzi előadásokat. Aki akarta elleshette, hogy mindig minden „következő órára”, előadásra, (sőt, mint később megtudtam Tőle a vizsgáztatásra is) készülni kell. Érzékelti lehetett ezt akár az egyetemi tanulmányi kirándulási megálló adott „pillanatában” történő „laza” Tóth előadás során is. A korrekt és felelős osztályozás fontosságára is megtanított. A saját példájával. Mert az igazi tanár így nevel.

A világ tudományosságára való nyitottságot is ekkoriban tanultam el Tőle. Nagyon nagy dolog volt, 1971-ben, hogy a Nemzetközi Földrajzi Unió vezetésének döntése után hazánk volt az első szocialista ország, amelyik regionális IGU világkonferenciát szervezhetett. Akkor Ő, a szegedi események főrendezője, a világhírű tudósokból álló csapatot gardírozta Szeged környékén, három teljes napig. S mondta: Bálint jöjjön, segítsen maga is, mint hostess. Még a mából visszagondolva is csoda volt látni, hallani, érzékelti, hogy Kedvenc Tanárom a szakirodalomból már akkor ismeri a világ hozzánk is ellátogató híres agrár- és vidékföldrajzosait. Sőt szót ért velük. Élvezet volt szemlélni, átélni, hogy hogyan mutatja be nekik Szeged és vidéke geográfiáját, a tanyákat, a hagymásokat (és ma szinte hihetetlennek tűnik, de a külföldi professzorok kérésére az éppen abban az évben elhunyt Erdei Ferenc sírhantját Makón!). A nevezett kongresszus két napos tanulmányi kirándulásának legkritikusabb és szakmailag a legigényesebb magyar részvevője az a Lettrich Edit volt, akit a következő évben Tóth tanár úr kandidátusi munkahelyi vitáján hallhattunk ismét Szegeden. S akkor láthattuk Tanárunkat úgy is, mint vitázó, érvelő, védekező, majd néha az ismeretekkel felvértezten támadni is tudó tudóst. Az Alföld elkötelezett kutatóját. Aki saját, akkori három évtizednyi életéből pontosan tudta, hogy mit jelent az alföldiség. Hogy hogyan lehet tehetséggel és szorgalommal, következetes kitartással előrébb jutni, diplomát szerezni. Albérletekben lakva családot alapítani. Éjjelente egy szobában az egész családdal doktori értekezést és cikket írni, no meg készülni pontosan az egyetemi előadásokra. Vagy éppen a diákköri szemináriumokra, ahol bennünket is, külön odaadó munkával „segített rá” erre a szép, küzdelmes és nemes pályára. Ilyen diákköri „akciónk” volt, amikor 1973-ban Egerben közösen kerestük azokat a tehetséges fiatal munkatárs-jelölteket –

például Dövényi Zoltánt –, akikkel később, azon év szeptemberében Békéscsabán megalapítja a Magyar Tudományos Akadémia Földrajztudományi Kutató Intézetének Alföldi Kutatócsoportját.

Első munkahelye egyetemi szobájából távozva rám hagyta polcát és a kedvenc, állandóra kikölcsönzött könyvtári olvasmányait. S onnan kezdve számomra/számunkra egy különlegesen sikeres évtized következik. Igazi, vitathatatlan és máig ható tudományos eredményeket hozó műhelymunka. Ahol sistereg a szellem. Megbízásokat, plusz-munkát (és pluszjavadalmakat) szerez munkatársainak, lakásmegoldásokat keres és talál. Külföldre küld Bennünket. Publikálásra serkent. S mindezt olyan kellemes és emberbarát, alkotó légkörben, amiben egyszerűen nem lehetett nem teljesíteni. Szinte soha nem utasított. Úgy tett, cselekedett, mintha első volna az egyenlők közül. Maga járt elől. Ő is hozta a saját írását a műhelyvitára. Alig vártuk, hogy kicsit „beleköthessünk” a szövegébe. De ma már világos számomra, hogy Ő jól tudta: ezzel mi tanulhattunk a legtöbbet. Az igényes, pontos és közérthető szakszöveg fogalmazás fortélyait akkor sajátítottuk el jó néhányan. Tóth József, a Mester, akkor pontosan azt és úgy tette velünk, tanítványokkal, ahogy akkor nekünk arra jövőnk szempontjából a legjobb és legtávlatosabb módon szükségünk volt (s ma már nemcsak sejtem, hanem hiszem is, hogy oly módon, ahogy Vele nem tették egykoron).

Tudományszervező képessége is kiteljesedhetett. A Magyar Földrajzi Társaság Körösvidéki Osztálya, s persze az intézeti tudományos műhely is, szinte minden hónapban rendezett valamilyen vitát Békéscsabán. Az Alföldről, a tanyákról, Mezőberényről (a helyét kereső kisvárosról<sup>1</sup>), a fejlődésben való megkésetttség, a hátrányos helyzet földrajzi problémáiról, vagy a határ-mentiség kérdéseiről.<sup>2</sup> Az erről írt közös cikkünk – miatta persze – ma is a második leggyakrabban hivatkozott írásom. A Közép-Békési Centrumok koordinált fejlesztését megalapozó kutatásokkal is messze megelőzte korát. S nyilván jól ismerte a kiválóan együttműködő holland városgyűről szóló tudományos és tervezési eredményeket. Megjelenik az *Alföldi tanulmányok*.

Pályáink egyik szép és feledhetetlen közös pillanata volt, amikor 1982 januárjában megvédhettem a Magyar Tudományos Akadémián kandidátusi értekezésemet. Aztán még majd egy évtizedet dolgoztunk együtt az MTA Regionális Kutatások Központjában. Ma is előttem van, ahogy Varsóban, jó sörök mellett nagy vitákat generált a Közép Európát lefedő „geográfia esernyőről”. Addig is, akkor is bámultam különleges földrajzi érzékét, ami nagyon mélyről, egyfajta természetes tudásból fakadt (és nyilvánvalóan abból a sok tanulásból, ami igazán mögötte volt, s az egyszerű, tehetséges alföldi ceglédi gyerek tudására folyamatosan rárakódott.) Rajz és rögtönző, debattóri képessége is lenyűgöző volt.

Sőt, Mesterré igazán az tette, hogy képes volt megtanítani, sőt át is adni ezeket a készségeket azok számára, akik hajlandók voltak befogadni azokat.

Negyedszázad után, számomra az addig igazán szoros együttműködésünkön alapuló közös útjaink jórészt elválnak. A következő két évtizedben, hál’ Istennek másokat tudott részesíteni – gondolom az általam fentebb soroltakhoz hasonló – élményekben, szakma- és hivatásszeretben, tudásban, tudományos módszertanban, büszke emberi és tanári tartásban, fanyar humorának morzsáiban...

S e sorok írójának, részben az Ő jóvoltából is, és sokak, mások támogatásával megadatott, hogy Kecskeméten két évtizedig magam is létrehozhassak és vezethessek egy kis kutatóműhelyt. Amelynek belső elvei és szabályai jórészt megegyeztek azzal, amit Mesteremtől tanultam. És jól működtek itt is. Ami a tudományunk hasznosíthatóságába vetett hitünket megrendítette kissé, az

<sup>1</sup> Már a cím is felindulást keltett a hatalmi elit köreiben. Mi az, hogy kisváros, mikor jogilag Mezőberény nem város? Mi az, hogy keresi a helyét, mikor a szocializmusban minden a helyén van!

<sup>2</sup> TÓTH József, CSATÁRI Bálint: Az Alföld határmenti területeinek vizsgálata. In: *Területi Kutatások*. 1983/6. 78-92.

egy másik világ eljövetele. Sajnos jobb nem lett. Sem az Alföld és társadalmának helyzete, sem a geográfiáé. De akkor is úgy érzem, nem volt hiábavaló, amit tettünk. Mert Tóth Józsefnek és tanítványainak a művei elővehetők, olvashatók, használhatók, megújíthatók, meghaladhatók. Azok és olyanok lesznek képesek erre, akik rászánnak egy életet, és akik fel akarnak nőni a Mesterhez.

Életem során csak két tanárom használta ezt a kifejezést, úgy általános megszólításként, a diákjai, a tanítványai felé. Az egyik Tóth József volt. Aki, lehet, hogy kevesen tudják, humoros pillanataiban limerikeket is írt. Olyan, a régi angol polgári miliő hagyományiból eredő ötsoros versikéket, amiben van személy- és tulajdonnév, valamint földrajzi név is, és egy csipetnyi élc. Az e sorokat író tanítvány, egy effélével kísérel meg elköszönni Tőle:

*A Duna – Tisza közén egy nagy, tanyás város Cegléd,  
Ahonnan Tóth Jóskát Szegedre repítette a tehetség,  
Nagy geográfus lett ott, tanár, kutató és apa,  
Majd jött a csoportalapítás és Békéscsaba.  
A pécsi tudós nagyapaság után, most miért e sietség?*

Csatári Bálint, Kecskemét/Szeged